

INTERGEMEENTELIJKE DIENST ARCHEOLOGIE
BRUGGE & OMMELAND

**ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
AAN DE VERVERSDIJK
(FASE III)**

Archeologisch team

Janiek De Gryse
Bieke Hillewaert
Jessica Vandevelde

Europacollege Brugge

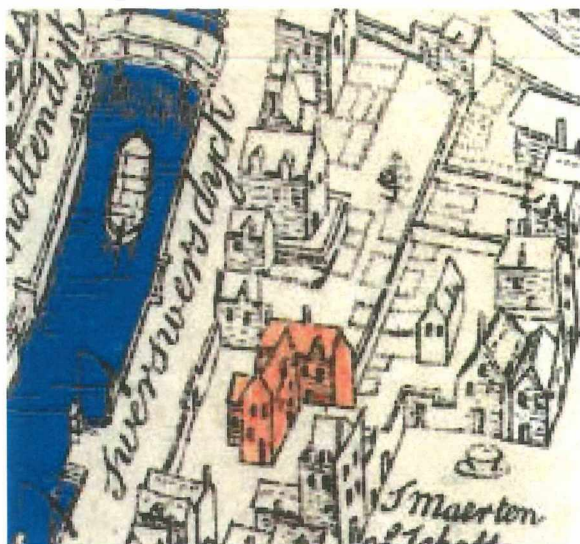
Met steun van de provincie West-Vlaanderen

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel	2
Het archeologisch onderzoek aan de Verversdijk.....	3
Inleiding.....	3
Historisch onderzoek.....	5
Archeologisch onderzoek	6
1. Bewoningssporen	6
2. Opnieuw verversstookplaatsen	10
3. Enkele bijzondere vondsten	11
<i>Een kinderschoentje</i>	11
<i>Een luizenkam</i>	11
<i>Een kom in Valentiaanse lusterwaar</i>	11
4. Houtconstructie	12
Besluit.....	14

HET ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK AAN DE VERVERSDIJK

Inleiding

Figuur 1 Uittreksel uit de kaart van Marcus Gerards

Van 1 december 2004 tot 30 april 2005 was Raakvlak opnieuw aanwezig op de site Verversdijk, voor de derde en laatste grote fase van het project.

Het voormalige jezuïetencomplex tussen Verversdijk, Boomgaardstraat en Kandelaarstraat werd enkele jaren geleden aangekocht door het Europacollege om er een nieuwe campus in te richten.

Ondertussen werd het hoofdgebouw langs de Verversdijk, dat dateert uit 1701, volledig gerestaureerd, terwijl de twee 19de-eeuwse zijvleugels plaats moesten maken voor nieuwbouw. Raakvlak –en voorheen de archeologische dienst van Brugge– begeleidt deze werken en voert al sinds 1998 geregeld onderzoek uit. Bij de laatste twee campagnes werd bovendien op basis

van het verdrag van Malta een belangrijke financiële bijdrage geleverd door het Europacollege zelf.

In 1998 werden er proefsleuven getrokken op de binnenkoer van het complex, waarbij de opbouw van het terrein onderzocht werd. Een jaar later werd binnenin het gebouw langs de Verversdijk een beerput opgegraven. De vulling van deze context bevatte het afval van de jezuïeten, die in het gebouw geleefd hebben tussen 1701 en 1773. Bij het wegnemen van de keldervloer voor het plaatsen van leidingen in hetzelfde gebouw kwamen in 2002 heel wat middeleeuwse bakstenen constructies aan het licht. Voor de eerste maal in Brugge konden toen de resten van een nagenoeg onverstoord huizenblok onderzocht en gedocumenteerd worden. De huizen hoorden volgens historische bronnen toe aan wolversers, vandaar ook de straatnaam. Behalve deze ververswoningen werden ook de imposante funderingen van het hof van Adornes ontdekt, waar de befaamde Brugse 15de-eeuwse diplomaat en politicus Anselm Adornes woonde.

De opgravingscampagne van 2003 betrof de noordelijke, 19de-eeuwse zijgevel, en bracht opnieuw heel wat gegevens aan het licht. Een aantal muren en de onderbouw van een traptoren hoorden toe aan het hof van Mouscron, een adellijke woning uit de 14de-16de eeuw. Het meest fascinerend was ongetwijfeld de ontdekking van de resten van een verversatelier. Er werden vijf half in de grond ingewerkte stookplaatsen teruggevonden, waarboven de verfbaden in koperen ketels warm werden gehouden. Ook zeldzame botanische resten, gebruikt bij het verven, werden aangetroffen: meekrap en wouw (planten die als kleurstof gebruikt werden) en turfbrokjes (als brandstof voor de ovens).

Tijdens de meest recente campagne, Verversdijk fase III, werd in 2004-2005 gedurende vijf maanden opgegraven op de plaats waar de zuidelijke zijgevel zich bevond. Net als aan de noordzijde werd dit deel van het terrein nooit zwaar verstoord door

bouwactiviteiten; de 19de-eeuwse gebouwen die hier stonden werden immers nooit onderkeldert. Afgaande op de unieke resultaten van het voorgaand onderzoek, waren de verwachtingen dan ook hoog gespannen.

Figuur 2 Archeologen aan het werk

HISTORISCH ONDERZOEK

In 16de-eeuwse notariële akten is van de meeste huizen tussen de Verversdijk en de Boomgaardstraat een korte perceelsbeschrijving te vinden uit de periode vóór de grootschalige ingrepen door de jezuiten. In koopakten, akten van erfenisverdeling, renteboeken en rekeningenboeken¹ van allerlei instellingen is verdere informatie te vinden over de eigenaars en vaak ook over het betreffende huis zelf. Dankzij dit onderzoek kan een algemeen beeld geschetst worden van de wijk vanaf de 14de eeuw tot de komst van de jezuiten. Van deze gegevens hebben de archeologen al dankbaar gebruik gemaakt tijdens de vorige campagnes, waar verschillende muurresten aan een bepaald huis of gebouw konden toegewezen worden. De kaart van Marcus Gerards uit 1562 helpt bovendien om het geheel te visualiseren.

Het onderzoeksterrein (fase III) bevindt zich in de hoek van de Verversdijk met de Kandelaarstraat, waar zich volgens de kaart van Marcus Gerards een drietal huizen bevonden: twee huizen langs de Verversdijk en een derde in de knik van de Kandelaarstraat.

Het hoekhuis was gekend onder de naam Sint-Antheunis. Het woonhuis was gericht naar de Verversdijk maar het had als ververij meerdere achterhuizen en een uitgang in de Kandelaarstraat. Bijna alle buurhuizen hadden dergelijke bijgebouwen, maar die zijn nergens afgebeeld bij Marcus Gerards en het is moeilijk in te schatten hoe groot en hoe talrijk ze waren. Er is een boedelbeschrijving bewaard voor het huis Sint-Antheunis uit 1559, waarin opgesomd staat hoeveel stoelen, tafels, oorkussens, lakens, braadpannen, tailloren, enz... aanwezig waren. Het werkmateriaal van de ververij werd jammer genoeg slechts summier omschreven als 'kuipen, ketels en verversalaam'.

Het noordelijke buurhuis heette in de Middeleeuwen Sint-Michiel maar werd later omgedoopt tot Den Inghel. Het was oorspronkelijk een blauwververij, maar in 1565 bleek het een taverne geworden. Beide huizen waren in het laatste kwart van de 15de eeuw eigendom van Anselmus Adornes, die als aluinhandelaar nauwe banden met het verversambacht onderhield en die zelf een drietal huizen verderop aan de Verversdijk woonde. De twee huizen werden in juni 1598 samen verkocht aan de jezuiten. Ze bleven wellicht nog een tijdje bestaan, maar uiteindelijk werden alle huizen langs de Verversdijk afgebroken voor de bouw van de nieuwe kloostervleugel in 1699. Tussen de achterkant van deze percelen en het huis langs de Kandelaarstraat bevond zich een uitweg van het Hof van Mouscron dat met een poortje uitkwam in de Kandelaarstraat.

Behalve de achterhuizen van de ververijen en het poortgebouw van het Hof van Mouscron stonden in deze straat vermoedelijk nog vier huizen en 'boeien' (opslagplaatsen), die zeker al bestonden in de 14de eeuw. Op de kaart van Marcus Gerards is slechts één huis afgebeeld en historische bronnen konden deze huizen niet exact situeren. Tijdens de eerdere opgravingen in de kelders van het huidige gebouw werden reeds de resten aangetroffen van de huizen langs de Verversdijk.

¹ Al deze archiefbronnen werden bestudeerd door H. Deneweth en Y. Kemel op vraag van Raakvlak.

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

1. Bewoningssporen

Vooraf de vele bewoningsresten springen in het oog, voornamelijk in de sector langsheen de Kandelaarstraat. Uit de wirwar aan muren en vloeren konden minstens drie of vier verschillende huizen onderscheiden worden, waarvan één grondplan bijna volledig was. Een aantal huizen die gekend waren uit de archiefbronnen konden hierdoor definitief gelokaliseerd worden. Onder de noemer 'bewoningssporen' horen niet alleen de huizen zelf, maar ook verschillende beerputten en waterputten. De beerputten dateerden uit de 15de en 16de eeuw.

Figuur 3 Bewoningssporen

Een aantal muren in de zuidoostelijke hoek van het terrein vormen samen wellicht het grondplan van een middeleeuws huis, gericht naar de Kandelaarstraat. De muren vormen een grote rechthoek, en binnen die rechthoek zijn verschillende vloerniveaus zichtbaar. Het oorspronkelijke niveau bestond uit een dikke laag kalkmortel met daar bovenop een laag rode bakstenen. In een latere fase werd de vloer opgehoogd met aarde en gebroken tegels, en er werd een nieuwe vloer gelegd met gele bakstenen. We zijn er vrijwel zeker van dat het hier om het gelijkvloers niveau gaat. De vloeren die in 2002 onder de keldervloer van de hoofd vleugel werden aangetroffen, lijken op het eerste zicht een stuk lager te liggen. Een vergelijking van de hoogtemetingen moet duidelijkheid brengen of we in 2002 mogelijk met keldervloeren te maken hadden of toch met de gelijkvloerse verdieping.

De meeste muren werden niet met nieuwe bakstenen geconstrueerd maar met recuperatiemateriaal, halve en gebroken bakstenen van verschillend formaat. Misschien kan dit erop wijzen dat de muren slecht tot op een beperkte hoogte uit baksteen waren opgetrokken, en de rest uit houtbouw.

Geen van de muren ligt in dezelfde lijn als de muren die op dezelfde hoogte in de kelder werden aangetroffen, dus wellicht gaat het om een apart huis langs de Kandelaarstraat, met een andere oriëntatie dan het hoekhuis dat op de Verversdijk gericht stond. Wellicht was het oorspronkelijk een individuele woning, die later aangekocht en aangepast werd als achterhuis van de ververij Sint-Antheunis. In een strook van ongeveer één meter naast de oude schoolmuur langs de Kandelaarstraat werden alle sporen uitgebroken voor de funderingen van die muur. Ook voor de binnenmuren van het oude schoolgebouw werden hier en daar stukken van de middeleeuwse muren uitgebroken. Gelukkig bleven de resten daartussen grotendeels intact.

Een grote bakstenen put

In het noordelijk deel van het opgravingsterrein aan de Verversdijk werd een indrukwekkende beerput aangetroffen. Het gaat om een bakstenen structuur, zonder spoor van een vloer, met zeer diep gefundeerde muren. Zowel de noordelijke als de oostelijke muur zijn minder hoog bewaard dan de andere muren. Beide muren zijn gedeeltelijk afgebroken voor de funderingen van het 19de-eeuwse schoolgebouw. Aan de zuidzijde lijkt de structuur verbouwd te zijn. Dit kunnen we afleiden uit het formaat van de bakstenen: de stenen in deze muur zijn beduidend kleiner dan die in de andere muren. Opmerkelijk in deze jongere muur is de aanwezigheid van een nisje, mogelijk te interpreteren als een kaarsnis. Dit doet de vraag rijzen of deze structuur oorspronkelijk niet als een gewone kelder dienst deed en pas later in gebruik genomen werd als

Figuur 4 Houten put in de grote bakstenen put

beerkelder. De aard van de vulling en het voorkomen van een stortgat in de zuidwestelijke hoek laat er immers geen twijfel over bestaan dat de structuur lange tijd als beerput gebruikt is geweest. Tot nog toe konden drie verschillende opvullingslagen onderscheiden worden: een puinlaag bovenaan, een bruine organische vulling daaronder en tenslotte een zwarte vette laag. Vooral de middelste laag leverde heel wat interessante vondsten op. Naast organisch materiaal zoals een grote hoeveelheid eierschalen en dierlijk bot, vonden we talrijke potscherven die in de 14de/15de eeuw te situeren zijn.

In de zuidwestelijke hoek van deze beerput werd later een tweede kleinere put ingegraven. In tegenstelling tot de grote put gaat het hier om een houten constructie die tegen het stortgat van de bakstenen put aangebouwd is. De kleine put bestaat uit vier houten palen met rechthoekige doorsnede

en verticale en horizontale planken. Tot nog toe konden in deze put twee opvullingslagen vastgesteld worden: bovenaan een bruine organische laag en onderaan een zwarte laag. Het gerecupereerde materiaal, hoofdzakelijk afkomstig uit

de bruine laag, betreft o.a. versierd glas, steengoed kruikjes, fragmenten van leren schoenen. De inhoud blijkt ten vroegste uit de 17de eeuw te dateren.

Houten kuipen en een waterput

Bij de opgravingen kwamen verschillende houten structuren aan het licht. Er zijn enkele vierkante of rechthoekige bakken, maar ook ronde kuipen, die vermoedelijk in verband te brengen zijn met de verversactiviteiten. Eén van de ronde kuipen had een bakstenen bovenbouw. De duigen en hoepels waren bewaard, maar de bodem was - merkwaardig genoeg - verdwenen. Naast deze kuip, en er gedeeltelijk door

Figuur 5 Voorbeeld van een houten kuip

oversneden, bevonden zich de resten van een andere kuip. Zowel duigen en bodem waren in dit geval, na afdanking, gerecupereerd. Alleen de hoepels waren nog bewaard. Dergelijke houten kuipen werden ook bij vroeger onderzoek (1990) in de omgeving van de Garenmarkt en de Eekhoutstraat aangetroffen. Toen konden ze in verband worden gebracht met de leerlooiers die in dit gedeelte van de stad vanaf de Late Middeleeuwen actief waren.

Een andere houten kuip, van groot formaat, was niet opgebouwd uit verticale duigen, omwikkeld met hoepels, maar bestond uit elkaar gedeeltelijk overlappende, horizontale houten elementen die aan elkaar bevestigd waren met smeedijzeren nagels. Ook in dit geval was de bodem niet (meer) aanwezig. In de vulling werd een grote hoeveelheid meekrap aangetroffen. Zoals reeds eerder vermeld, was dit de plant die voor de kleurstof rood zorgde.

Het is moeilijk te achterhalen wat de juiste functie van deze en andere kuipen was. Het licht voor de hand ze te interpreteren als verfbakken of spoelbakken in de laatmiddeleeuwse ververij.

Vlakbij de laatst vermelde kuip, kwam een andere ronde houten ton aan het licht. Uit verder onderzoek bleek dit een waterput te zijn die uit twee op elkaar geplaatste, afgedankte tonnen was opgebouwd. De hoepels bestonden uit horizontale planken, die plaatselijk met wilgentenen waren omwikkeld. De onderste ton was uitzonderlijk hoog en moet oorspronkelijk 2,50 m gemeten hebben. De vulling bestond voornamelijk uit baksteenpuin. De waterput reikte tot op een relatief zandige laag in de natuurlijke opvulling van de brede depressie die zich in dit stadsgedeelte bevindt.

De vondst van deze waterput, te midden van de verversateliers, verklaart voor een deel de herkomst van het water dat door de ververs veelvuldig werd gebruikt.

Een haardvloer

Bijzonder was de vondst van een haardvloer. De structuur kwam aan het licht in het westelijk gedeelte van de eerste sleuf, bij het verdiepen van deze zone. De vondst was eerder onverwacht, omdat er in dit deel nauwelijks muur- of vloerresten bewaard waren. We kunnen veronderstellen dat de haard in het midden van een houten woon- of werkruimte gelegen was. De rook vond in dit geval wellicht zijn weg naar buiten door een gat in het dak.

De haardvloer was gedeeltelijk verstoord, maar moet oorspronkelijk 1,40 m breed en meer dan 1,60 m lang geweest zijn. De vloer bestond uit verticaal geplaatste dakpannen en fragmenten van dakpannen. De dakpannen waren in een zandbed gezet, bijengehouden door een houten raamwerk. Een plaatselijke, grijze verkleuring op de bovenrand van een aantal dakpannen, toont aan waar het vuur werd gestookt. Deze haardvloer is tot nog toe de enigste die op de site Verversdijk werd aangetroffen.

Figuur 6 Opbouw van de haardvloer

Stenen waterfontein

Deze cirkelvormige gemetselde waterput bevond zich in het noordwesten van het terrein, en was bijzonder fraai afgewerkt met een natuurstenen vloer en een zanderige egaliseerlaag aan de buitenkant. De waterput diende niet om grondwater uit te putten, maar werd bevoorrad door een loden buis die ongeveer op halve hoogte in de put uitkwam. Uit historische informatie weten we dat het Hof van Mouscron een eigen aansluiting had op de moerbuis, de middeleeuwse waterleiding, die uitkwam in een openbare fontein op het Sint-Maartensplein (goed herkenbaar op Marcus Gerards!). Er werd dan ook onmiddellijk gedacht aan deze aansluiting. Bij het verder vrijleggen van de buis bleek deze echter niet naar het Sint-Maartensplein te lopen, maar wel recht

Figuur 7 Stenen waterfontein

naar het noorden, in de richting van de muren van het Hof van Mouscron zelf. Een tweede lezing van het bronnenmateriaal bracht de oplossing. Het Hof van Mouscron had inderdaad een eigen aftakking van de moederfontein, die uitkwam in de keukens en in het bleekhof. Vanuit de leiding naar het Hof van Mouscron ontsprong echter nog een verdere aftakking richting het huis van Jan de Wyndt aan de Kandelaarstraat. Deze aftakking bleek wel degelijk in een stenen fontein uit te monden, en ongetwijfeld gaat het om de fontein die bij de opgravingen aan het licht kwam.

Dit huis werd echter al vóór 1511 afgebroken, lang voor Marcus Gerards zijn beroemde kaart maakte.

2. Opnieuw verversstookplaatsen

Bij de opgravingen die in 2003 plaatsvonden op de site Verversdijk werden enkele stookplaatsen aangetroffen die met de ververs in verband gebracht kunnen worden. Het gaat om ovale of sleutelgatvormige bakstenen constructies. Steeds is een gedeelte

Figuur 8 Verversstookplaats

van de bakstenen vloer bewaard, in andere gevallen zijn er ook resten van een in baksteen opgetrokken wand. Opvallend is de aanwezigheid van plastische groene klei, meestal tussen de voegen. Zowel wand als vloer vertonen aan de binnenzijde vaak brandsporen. Soms is het oppervlak van de bakstenen door de hitte blauw verkleurd. Het recente onderzoek heeft opnieuw resten van dergelijke stookplaatsen aan het licht gebracht.

Aangezien de restanten van de vuurhaarden zeer fragmentair zijn, is het moeilijk details over vorm en bovenbouw te achterhalen. In één geval is de aanzet van een bakstenen koepel waar te nemen.

Er kan worden verondersteld dat de stookplaatsen half ingegraven waren en werden gebruikt om metalen ketels, gevuld met een verfbad, op te warmen. Afval van de planten die als verfstof werden gebruikt, is bij het recente onderzoek beperkt tot wat

meekrap. De wortels van deze plant werden gebruikt om de kleur rood te verkrijgen. Meekrap, wouw en wede waren de drie belangrijkste verfplanten in onze streken. Meekrap leverde dus rood, wouw zorgde voor geel en wede werd gebruikt voor blauw. Tijdenlang waren ze de verfplanten bij uitstek, momenteel zijn ze vervangen door synthetische verfstoffen.

3. Enkele bijzondere vondsten

Een kinderschoentje²

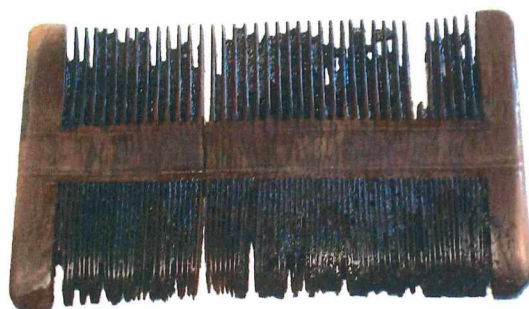

Figuur 9 Kinderschoentje

Een bijzondere vondst uit de grote bakstenen put is een bijna gaaf lederen kinderschoentje. Het behoort tot het type schoenen met vaste gesp. Deze was oorspronkelijk op de zijkant van de schoen bevestigd, maar is niet bewaard. Over de voet heen liep een lederen riempje dat met de gesp werd vastgemaakt. Het schoentje heeft een dubbele lederen zool en kan gedateerd worden in de 16de eeuw. In vergelijking met onze moderne schoenen zou het met een maatje 25 overeenstemmen.

Een luizenkam³

Een andere vondst uit dezelfde put is een luizenkam. Het is een kam met twee rijen tanden. Aan de ene kant gaat het om hele fijne (ca. 1mm), bijna tegen mekaar staande tanden, aan de andere kant zijn de tanden iets grover en staan ze iets wijder uiteen. De kam is vervaardigd uit ivoor. Vanaf de 16de eeuw kwam deze nieuwe grondstof in grote hoeveelheden ter beschikking, enerzijds in de vorm van de tanden van de walrus die door de walvisvaarders uit de noordelijke zeeën werden aangevoerd, anderzijds via de olifantstanden die uit de nieuw ontdekte werelddelen Afrika en Zuidoost-Azië kwamen.

Figuur 10 Luizenkam

Een kom in Valentiaanse lusterwaar⁴

In de laatste sleuf op de site Verversdijk kwamen onder meer twee bakstenen beerputten aan het licht. Eén van deze putten bevatte geen vondsten. Uit de andere kwamen onder andere enkele scherven van een bijzondere kom, afkomstig uit Valencia

² lit.: O. Goubitz, C. van Driel-Murray & W. Groenman-van Waateringe, *Stepping through Time*, Zwolle, 2001, 209-218

³ lit.: V.T. van Vilsteren, *Het Benen Tijdperk, Gebruiksvoorwerpen van been, gewei, hoorn en ivoor 10.000 jaar geleden tot heden*, Assen, 1987, 38-41.

⁴ lit.: A. VIAENE, *Valensch werc, Hispano-moreske Faïence op de Galeien in Sluis (1441) en in de musea van Damme en Brugge*, Biekorf, LXXI, 1970, 46-50

(Spanje). De kom is aan weerszijden bedekt met wit tinglazuur, waarop aan de binnenzijde afwisselend zones met geometrische en plantaardige motieven zijn aangebracht. De versiering is uitsluitend uitgevoerd in goudkleur. Aan de buitenzijde van de kom zijn concentrische cirkels merkbaar, eveneens in goudkleur.

Figuur 11. Kom in Valentiaanse lusterwaar

Dergelijk aardewerk werd vooral tijdens de 15de eeuw verhandeld en wordt aangetroffen in het gebied rond de Middellandse zee tot in Egypte en in Noordwest-Europa, met als uiterste punten Bergen in Noorwegen en het Baltische gebied. Er is een document bewaard uit 1441 dat vermeldt dat aardewerk uit Valencia werd ingevoerd via Sluis. Tijdens het hoogtepunt van de productie vertoont het aardewerk realistische bladmotieven van heggerank en klimop, gotische letters, dieren enz. Het uitsluitend gebruik van de kleur goud en de eerder verwaterde vorm van de plantaardige motieven, doen veronderstellen dat het hier om een later

stuk gaat, te dateren op het einde van de 15de of zelfs in het begin van de 16de eeuw.

4. Houtconstructie

Een van de laatste sporen die aan het licht kwam op de site Verversdijk, was een complexe houtconstructie op meer dan twee meter onder het huidige looppniveau. De constructie was slechts gedeeltelijk bewaard, want de funderingen van het 19de-eeuwse schoolgebouw gingen er dwars doorheen. Toch konden heel wat interessante vaststellingen worden gedaan. Het geheel bestond uit een aantal zware vierkante balken, die tot op de zandbodem ingeheid waren, met daartussen een soort beschoeiing van verticale en horizontale planken.

In tegenstelling tot zowel de moderne als de middeleeuwse muurresten, die allemaal N-Z of O-W georiënteerd waren, had de beschoeiing een NW-ZO oriëntatie. Dit doet vermoeden dat de constructie ouder zou kunnen zijn dan de huizen die hier in het begin van de 14de eeuw werden gebouwd. Het geheel heeft vrijwel zeker te maken met het ophogen van het terrein in de 13de eeuw: de beschoeiing diende wellicht om de aangevoerde grond te stabiliseren.

In verschillende Nederlandse steden werd een dergelijk landwinningsproces reeds archeologisch vastgesteld. Het ging telkens om een metersdik pakket van kleigrond, puin en huisvuil, intern verstevigd met palen en schotten. Tussen de Boomgaardstraat (die op een hogere zandrug ligt) en de Verversdijk (die de huidige begrenzing van de St-Annarei vormt) werd een identiek ophogingspakket vastgesteld en ook de houten beschoeiing past volledig in dit beeld.

De beschoeiing werd afgedekt door een mest- en afvallaag, waarvan het schervenmateriaal in de 13de eeuw kon gedateerd worden. Dit klopt alvast met de periode waarin de ophoging van het terrein plaatsvond. Dendrochronologisch onderzoek op het hout zal ons in de toekomst hopelijk een nauwkeurigere datering kunnen geven.

Het gebruikte hout bestond vooral uit recuperatiemateriaal. Heel wat planken zijn blijkbaar afkomstig van een afgebroken houten gevel. Ze zijn typisch wigvormig in

doorsnede, met een inkeping in de dikste kant. Zo werden alle planken verticaal in elkaar geschoven en telkens op dezelfde hoogte vastgenageld. Op veel afbeeldingen van houten huizen zijn regelmatige rijen van smeedijzeren nagels duidelijk zichtbaar. De planken zijn vrij onregelmatig van afmetingen, van 16 tot 24 cm breed, maar de dikte schommelt telkens tussen 2,4 en 3,6 cm. Dit komt overeen met de maten die toen in gebruik waren, nl. een duim en anderhalve duim. De nagelgaten bevonden zich telkens op 5,5 cm van de rand.

Een van de zware balken vertoonde sporen van oudere horizontale pen-gatverbindingen en schuine schoorverbindingen. Het gaat wellicht om een hoekstijl van een vrij imposant gebouw. Er werden geen sporen van vakwerk aangetroffen, dus wellicht gaat het om een open constructie of een beplankte gevel.

Figuur 12 Zicht op de houtconstructie

BESLUIT

Het archeologisch project Verversdijk is ongetwijfeld één der belangrijkste in de geschiedenis van de Brugse archeologie. Dankzij de uitstekende samenwerking met het Europacollege - de bouwheer die de loonkosten van de archeologen financierde en ook logistieke ondersteuning verleende - en de financiële steun van de provincie West-Vlaanderen, kon er optimaal gewerkt worden.

Voor het eerst in de Brugse stadskern was het mogelijk om een groot gedeelte van een bouwblok door de tijd heen te bestuderen. De combinatie met het onderzoek van geschreven bronnen bracht enerzijds de personages uit de documenten tot leven en wierp anderzijds een licht op het leven van de bewoners van de archeologische resten. De resultaten van het onderzoek naar het ambacht van de textielververs zijn nieuw voor Vlaanderen. Dankzij de verdere studie van de gevonden plantenresten zal het ongetwijfeld mogelijk zijn om de gegevens uit de geschreven bronnen aan te vullen of te nuanceren.

Veel aandacht ging ook naar een goede publiekswerking. Er werden geregeld rondleidingen gegeven op de site, waar heel wat geïnteresseerden op af kwamen. Ook via de website kon het laatste nieuws over de opgravingen gevolgd worden.

Ondertussen bereikt onze nieuwsbrief wekelijks al meer dan 600 mensen, wat we toch wel een succes mogen noemen!